

Коломієць В.Ю. ©

ад'юнкнт

(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)

DOI:10.31733/2078-3566-2018-3-137-143

ІСТОРИКО-ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ЗАПОДІЯННЯ ТІЛЕСНИХ УШКОДЖЕНЬ (XX–XXI СТОЛІТТЯ)

Досліджено витоки кримінально-правового забезпечення охорони тілесної недоторканності людини та встановлено періодизацію розвитку законодавства, що передбачало відповідальність за заподіяння тілесних ушкоджень як злочину проти життя та здоров'я людини.

Ключові слова: людина, здоров'я, тілесна недоторканність, тілесне ушкодження, злочин, склад злочину, криміналізація.

Постановка проблеми. Майже кожне дослідження в науці кримінального права (принаймні на рівні дисертаційного дослідження), тема якого має назву «Кримінальна відповідальність за...», розпочинається з розкриття питання генези та розвитку кримінально-правових норм, що регулюють суспільні відносини в зазначеній сфері. Такий стан речей зумовлений не традиційністю, шаблонністю або якимось ритуалізмом, а тим, що без врахування історичного досвіду неможливо провести повний та всебічний аналіз. Історія – це ніби підґрунтя, фундамент, без якого неможливо побудувати надійний будинок. Справді, без врахування історичного досвіду (як позитивного, так і негативного) не можна нормально еволюціонувати в будь-якій сфері нашого життя (в тому числі і в юридичній площині).

Аналіз публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. Загальні питання, що стосуються злочинів проти особи, до яких належать завдання тілесних ушкоджень, розроблені у працях вітчизняних та зарубіжних науковців. Серед них варто назвати С.М. Алфьорова, М.І. Бажанова, О.М. Бандурку, Ю.В. Бауліна, О.І. Бойка, В.І. Борисова, В.К. Грищука, С.Ф. Денисова, О.О. Дудорова, В.П. Ємельянова, К.В. Катеринчук, М.Й. Коржанського, П.С. Матишевського, М.І. Мельника, В.О. Навроцького, В.І. Осадчого, М.І. Панова, В.В. Сташиса, Є.Л. Стрельцова, В.Я. Тація, А.А. Тер-Акопова, В.П. Тихого, В.В. Шаблістого, М.І. Хавронюка, Є.В. Фесенка, С.С. Яценка та ін.

Разом з тим тілесна недоторканність людини, як об'єкт кримінально-правової охорони в межах Розділу II Особливої частини КК України, спеціально не розглядалася, а простеження генези кримінального законодавства у цій сфері дасть змогу уточнити нині існуючі положення або відмовитися від такої діяльності.

Метою статті є дослідження витоків кримінально-правового забезпечення охорони тілесної недоторканності людини та встановлення періодизації розвитку законодавства, що передбачало відповідальність за заподіяння тілесних ушкоджень як злочину проти життя та здоров'я людини.

Виклад основного матеріалу. Абзац перший ст. 479 Уложення 1903 року передбачав кримінальну відповідальність у вигляді тюремного ув'язнення на строк не менше шести місяців за нанесення легких тілесних ушкоджень капітану пароплава або морського судна. Суб'єкт цього злочину був спеціальним: службовець цього морського транспорту або пасажир [1, с. 228].

Таким чином, капітан судна також вважався спеціальною категорією потерпілих. Логіка полягала у тому, що від нього залежали інші людські життя, цілісність майна, та, врешті-решт, цілісність та справність самого судна, а отже, нанесення такій особі тілесних ушкоджень мало підвищену суспільну небезпеку.

Додамо, що абзац 2 містив кваліфікуючі ознаки у вигляді супроводження проти-правних дій «насильством над особистістю», а абзац 3 передбачав відповідальність за діяння, зазначене в абзацах 1–2, вчинене у стані сильного душевного хвилювання [1, с.

228]. Незрозумілою є відсутність абзацу, який би передбачав більш тяжке покарання за завдання тяжких тілесних ушкоджень та так званих «доволі тяжких».

В цілому, проаналізувавши норми Уложення 1903 року, можна зробити висновок, що цей нормативно-правовий акт значно випереджав за рівнем юридичної довершеності Уложення 1845 року. Особливо слід зазначити лаконічність та чіткість норм, відсутність тілесних покарань. Безперечно, називати даний законодавчий документ ідеальним некоректно. В ньому також існували певні недоліки (наприклад, неврегульованість верхніх чи нижчих меж покарання), однак їх було суттєво менше.

З виникненням у першій половині ХХ ст. СРСР більша частина сучасної України опинилася у складі цієї країни на правах республіки. Прихід більшовиків до влади ознаменувався відмовою від усього царського. Принциповим було питання зміни і кримінального законодавства. Нова влада намагалася закріпити принцип «все що було до нас – було погано».

У 1922 році було прийнято Кримінальний кодекс УССР (саме таку назву мала республіка до 1937 року) 1922 року (далі – КК 1922 року), що складався з VIII глав, поділених на 227 статей. Кримінальна відповідальність за нанесення тілесних ушкоджень закріплювалась у главі V «Злочини проти життя, здоров'я, свободи та гідності особи». Зазначена глава поділялася на 5 частин:

- 1) вбивство;
- 2) тілесні ушкодження і насильство над особистістю;
- 3) залишення в небезпеці;
- 4) злочини у сфері статевих відносин;
- 5) інші посягання на особистість та її гідність.

Друга частина, в свою чергу, поділялася на ст. ст. 149–162.

Відповідно до ч. 1 ст. 149 КК 1922 року: «Умисне тяжке тілесне ушкодження, що спричинило небезпечний для життя розлад здоров'я, душевну хворобу, втрату зору, слуху або будь-якого іншого органу або невиправне спотворення обличчя, карається – позбавленням волі на строк не нижче трьох років» [2, с. 51].

Наведена стаття подібна до ст. 467 Уложення 1903 року, але відтепер каторга замінювалася на тюремне ув'язнення. Такий крок викликаний змінами в розумінні сутності покарання. Перегляд системи покарань торкнувся і цієї норми.

Ч. 2 ст. 149 КК 1922 року передбачала кваліфікуючі обставини – смерть потерпілого від нанесених ушкоджень або вчинення діяння, передбаченого в ч. 1 даної статті, способом, що містить ознаки катування чи мордування, або якщо такі ушкодження є наслідком систематичних (навіть якщо і легких) ушкоджень. За них законодавець встановлював покарання у вигляді позбавлення волі на строк не нижче п'яти років із суворою ізоляцією [2, с. 51].

На нашу думку, наведені ознаки дійсно несуть підвищену суспільну небезпеку, а тому рішення про віднесення їх до кваліфікуючих було доцільним.

Ст. 150 вказаного нормативно-правового акта передбачала відповідальність за умисне нанесення середньої тяжкості тілесних ушкоджень та встановлювала санкцію у вигляді позбавлення волі на строк до трьох років. Самі ж тілесні ушкодження мали назву «менш тяжкі, не небезпечні для життя, але такі, що спричинили постійний розлад здоров'я, або довготривале порушення функцій якого-небудь органу» [2, с. 51].

Вважаємо, така термінологія була більш вдалою, ніж в Уложенні 1903 року, де тяжкі тілесні ушкодження мали назву «доволі тяжкі», а середньої тяжкості – «тяжкі». Заміна старих категорій на нові дозволила виправити юридичні помилки, сприяла правильному тлумаченню норм КК.

Як і в Уложенні 1903 року, в КК 1922 року особа, яка нанесла потерпілому умисні тяжкі чи менш тяжкі тілесні ушкодження під впливом сильного душевного хвилювання каралася спеціальною нормою КК, що містила більш м'яке покарання. Однак, якщо в Уложенні 1903 року такий стан був доволі розпливчато описаний та для кваліфікації злочину за відповідною статтею необхідною умовою була лише наявність такого стану, то в новому кримінальному законі він обов'язково мав бути викликаний незаконним насильством над особистістю чи тяжкою образою з боку потерпілого [2, с. 51]. Тобто потерпілий повинен був спричинити такий стан.

Недоліком цієї статті вважаємо наявність у ній слів «чи тяжкою образою». Незрозумілим є принцип класифікації образ на тяжкі та нетяжкі, межі «тяжкої образи».

Санкція за зазначене вище діяння передбачала покарання у вигляді двох років по-

збавлення волі [2, с. 51]. На нашу думку, з урахуванням вказаного недоліку, справедливість та безальтернативність такого покарання є дискусійною.

Згідно зі ст. 152, перевищення меж необхідної оборони, що призвело до завдання тяжких тілесних ушкоджень нападнику, так само як і нанесення такого ушкодження особі, яка вчинила злочин і яку застали на місці злочину з перевищенням необхідних для її затримання заходів, карається – позбавленням волі або примусовими роботами на строк до одного року [2, с. 51].

На відміну від Уложення 1903 року, покарання за перевищення меж необхідної оборони в КК 1922 року змінилося з арешту на невизначений термін на альтернативне: або позбавлення волі, або примусові роботи. Така заміна зробила норму більш справедливою. Завдяки цьому, залежно від співрозмірності категорій «потенційна шкода» та «завдана в результаті необхідної оборони», суд міг обирати найбільш доцільне покарання.

За умисне легке тілесне ушкодження КК 1922 року було передбачено покарання у вигляді позбавлення волі або примусових робіт на строк до одного року [2, с. 51].

Можливо, доречним було б передбачити в цій санкції ще і штраф. Втім, у цілому, ця норма і так виглядає досить гуманною.

В разі, якщо легкі тілесні ушкодження були завдані в результаті необережності, до особи застосовувалася ч. 1 ст. 154, яка передбачала покарання у вигляді позбавлення волі або примусових робіт на строк до шести місяців [2, с. 51].

Таким чином, від форми вини залежав строк покарання. При необережному завданні легких тілесних ушкоджень він був вдвічі коротшим. Дана логіка при побудові цих норм виглядає прийнятною, однак, на нашу думку, більш вдалою була норма ст. 474 Уложення 1903 року, яка за подібне діяння передбачала покарання у вигляді арешту або штрафу. Думається, як мінімум, більш доречно було б додати ці покарання до санкції ч. 1 ст. 154 [2, с. 51].

Ч. 2 ст. 154 КК 1922 року закріплювала: «Якщо необережне тілесне ушкодження стало наслідком свідомого недотримання правил безпеки, встановлених законом або законним розпорядженням влади, міра покарання може бути збільшена до одного року позбавлення волі, при тому Суд може заборонити засудженому на певний строк продовження тієї діяльності, під час виконання якої він завдав тілесне ушкодження» [2, с. 52].

Зазначаємо, що строк покарання за здійснення даного діяння не обов'язково збільшувався, що, на нашу думку, було неправильним. Суд міг призначити покарання і за ч. 1 ст. 154.

Переконані, набагато вдалішою була ч. 2 ст. 474 Уложення 1903 року, яка за подібне діяння передбачала тюремне ув'язнення або арешт (залежно від тяжкості ушкодження). Між частинами ст. 474 Уложення 1903 року спостерігався більший контраст.

Порівнюючи КК 1922 року та Уложення 1903 року в частині встановлення кримінальної відповідальності за нанесення тілесних ушкоджень слід зазначити, що в цілому норми були досить схожими (незважаючи на намагання радянської влади все докорінно змінити). Перевагою КК 1922 року є лаконічність та зрозумілість норм, а Уложення 1903 року – наявність більшої кількості норм, ширше охоплення ними життєвих ситуацій, більш вдалі (в деяких статтях) покарання тощо.

Поспішність прийняття КК 1922 року стала причиною наявності у ньому ряду недоліків виправити які мусив новий КК УССР 1927 року (далі – КК 1927 року).

Питання кримінальної відповідальності за нанесення тілесних ушкоджень регулювалося главою VI Злочини проти життя, здоров'я, свободи і гідності особистості (на відміну від КК 1922 року додано слово «свободи»). В цілому, норми КК 1927 в зазначеній сфері відносин були досить схожими на норми КК 1922 року. Нижче розглянемо лише наявні відмінності.

На відміну від КК 1922 року, в КК 1927 року змінилися санкції за нанесення тяжких тілесних ушкоджень (замість покарання від 3 років – стало до шести) та тілесних ушкоджень, що спричинили смерть (замість не нижче трьох років – до восьми років) [3, с. 53].

На перший погляд санкції за це діяння стали жорсткішими, однак, це не зовсім так, адже в КК 1922 року не було вищих меж. Тепер же законодавець не зазначив нижчі межі. Вважаємо, більш правильно було б встановити як вищі, так і нижчі межі.

За нанесення тяжких чи менш тяжких тілесних ушкоджень у стані сильного душевного хвилювання, викликаного незаконним насильством або тяжкою образою, могло

бути призначено не тільки покарання у вигляді позбавлення волі на строк до двох років, але і примусові роботи (як альтернативне покарання) [3, с. 53].

Покарання за нанесення тяжких тілесних ушкоджень (або середньої тяжкості, або тяжких, що спричинили смерть), спричинених внаслідок свідомого недотримання заходів безпеки відтепер каралося позбавленням волі на строк до двох років [3, с. 53], на відміну від «до одного» в КК 1922 року.

Крім того, зі змісту статті було вилучено примітку щодо можливості судом заборонити злочинцю займатися діяльністю, в результаті здійснення якої було вчинено злочин, на певний строк. На нашу думку, така норма була вдалою та необхідною, дозволяла уникнути рецидиву. Вилучення її стало безпідставним та необміркованим кроком.

Отже, КК 1927 та 1922 років були досить схожими в частині встановлення кримінальної відповідальності за нанесення тілесних ушкоджень. Норми КК 1927 були дещо жорсткішими, але не суттєво.

В 1960 році було прийнято новий Кримінальний кодекс УРСР (далі – КК 1960 року), що проіснував до 2001 року.

Діяння у вигляді нанесення тілесних ушкоджень визнавались злочинними та підпадали під норми глави III «Злочини проти життя, здоров'я, волі і гідності особи».

Ст. 101 «Умисне тяжке тілесне ушкодження» встановлювала: «Умисне тяжке тілесне ушкодження, тобто умисне тілесне ушкодження, небезпечне для життя в момент заподіяння, або таке, що спричинило втрату будь-якого органу або втрату його функцій, душевну хворобу або інший розлад здоров'я, поєднаний зі стійкою втратою працездатності не менше ніж на одну третину, або переривання вагітності чи непоправне знічення обличчя, –

карається позбавленням волі на строк від двох до восьми років.

Умисне тяжке тілесне ушкодження, вчинене способом, що має характер мучення або мордування, або коли воно сталося внаслідок систематичних, хоч би й не тяжких тілесних ушкоджень, –

карається позбавленням волі на строк від трьох до десяти років.

Умисне тяжке тілесне ушкодження, внаслідок якого сталася смерть потерпілого, а так само вчинене особливо небезпечним рецидивістом, –

карається позбавленням волі на строк від п'яти до дванадцяти років» [4].

Отже, в новому КК було закріплено поняття тяжких тілесних ушкоджень, що, безперечно, дозволило уникнути певних суперечностей під час кваліфікації діяння. Також законодавець визнавав тяжкими тілесними ушкодженнями переривання вагітності. Така позиція не є новою, адже широко застосовувалася в Уложеннях.

Позитивним також було встановлення верхньої та нижньої меж покарання (замість позбавлення волі на строк до шести років – позбавлення волі на строк від двох до восьми років).

Крім того, законодавець також повернувся до здобутків вітчизняного законодавства встановивши ч. 2 цієї статті. Думається, цілком правильним є рішення віднести такі діяння до кваліфікуючих, а отже, логічним є і встановлення за них більш жорсткого покарання.

Заслугує на увагу встановлення для ч. 3 ст. 101 КК можливого спеціального суб'єкта злочину – рецидивіста. Впевнені, що перебування таких осіб у правовому соціумі має дуже високу небезпеку, тому подібну категорію необхідно на триваліший час (порівняно зі звичайним суб'єктом злочину) ізолювати від суспільства.

Згідно зі ст. 102: «Умисне середньої тяжкості тілесне ушкодження, тобто умисне тілесне ушкодження, що не є небезпечним для життя, але таке, що спричинило тривале порушення функцій будь-якого органу або інший тривалий розлад здоров'я без наслідків, зазначених у статті 101 цього Кодексу, –

карається позбавленням волі на строк до чотирьох років або виправними роботами на строк до двох років» [4].

В КК 1960 року вперше було застосовано поняття «середньої тяжкості тілесні ушкодження». В попередніх редакціях КК вживався термін «менш тяжке тілесне ушкодження». Необхідно також звернути увагу на впровадження альтернативного покарання – виправних робіт (в КК 1927 року передбачалося лише позбавлення волі на строк до трьох років), що дозволило Феміді застосовувати різні за тяжкістю покарання, залежно від конкретної ситуації.

Ст. 103 передбачала покарання за умисне тяжке або середньої тяжкості тілесне

ушкодження, заподіяне в стані сильного душевного хвилювання, що раптово виникло внаслідок протизаконного насильства або тяжкої образи з боку потерпілого [4]. Норма була ідентичною зі ст. 148 КК 1927 року. Однаковими були також норми ст. ст. 149 КК 1927 року та 104 КК 1960 року «Заподіяння тяжких тілесних ушкоджень при перевищенні меж необхідної оборони» [4].

Ст. 105 КК 1960 року «Необережне тяжке або середньої тяжкості тілесне ушкодження» зазначала: «Необережне тяжке або середньої тяжкості тілесне ушкодження – карається позбавленням волі на строк до одного року або виправними роботами на той же строк» [4].

Ця норма схожа зі ст. 151 КК 1927 року, однак в новій редакції кримінального закону було відхилено ідею встановлення різної відповідальності залежно від виду необережної форми вини. Доцільність поєднання таких норм в одну виглядає доволі дискусійною.

Згідно зі ст. 106 «Умисне легке тілесне ушкодження» КК 1960 року: «Умисне легке тілесне ушкодження, що спричинило короткочасний розлад здоров'я або короткочасну втрату працездатності, –

карається позбавленням волі на строк до одного року або виправними роботами на той же строк.

Умисне легке тілесне ушкодження без наслідків, зазначених у частині 1 цієї статті, –

карається виправними роботами на строк до шести місяців або штрафом до сорока мінімальних розмірів заробітної плати або громадською доганою» [4].

Отже, на відміну від ст. 150 КК 1927 року, нова редакція містила статтю, що складалася з двох частин. Перша – передбачала таке саме покарання, як і ст. 150 КК 1927 року, але не просто за спричинення умисного легкого тілесного ушкодження, а такого, що спричинило короткочасний розлад здоров'я або короткочасну втрату працездатності. Друга – містила той самий склад злочину, що і ст. 150 КК 1927 року, однак передбачала більш м'які та різнопланові покарання – виправні роботи на строк до шести місяців, або штраф, або громадську догану.

Враховуючи ступінь тяжкості діяння, зазначеного в ст. 106 КК 1960 року, вважаємо, що проведені законодавчі зміни суттєво покращили зміст цієї норми.

Загалом слід зазначити, що КК 1960 року в частині встановлення кримінальної відповідальності за нанесення тілесних ушкоджень досить схожий на КК 1927 року, однак є суттєво модернізованою та більш юридично досконалою версією.

В 2001 році було прийнято нині чинний Кримінальний кодекс України (далі – КК), розділ II якого має назву «Злочини проти життя та здоров'я особи». Ст. 121 «Умисне тяжке тілесне ушкодження» викладено у такій редакції:

«1. Умисне тяжке тілесне ушкодження, тобто умисне тілесне ушкодження, небезпечне для життя в момент заподіяння, чи таке, що спричинило втрату будь-якого органа або його функцій, психічну хворобу або інший розлад здоров'я, поєднаний зі стійкою втратою працездатності не менш як на одну третину, або переривання вагітності чи неоправне знівечення обличчя, –

карається позбавленням волі на строк від п'яти до восьми років.

2. Умисне тяжке тілесне ушкодження, вчинене способом, що має характер особливого мучення, або вчинене групою осіб, а також з метою залякування потерпілого або інших осіб, чи з мотивів расової, національної або релігійної нетерпимості, або вчинене на замовлення, або таке, що спричинило смерть потерпілого, –

карається позбавленням волі на строк від семи до десяти років» [5].

Як ми бачимо, норму було запозичено зі ст. 101 КК 1960 року з деякими поправками. Так, за злочин, передбачений ч. 1, покарання збільшилося з «від двох до восьми» до від «п'яти до восьми». Ч. 3 ст. 101 КК 1960 року об'єдналася з ч. 2 в рамках ч. 2 ст. 121 КК України. Крім того, до вказаної норми було додано: «вчинене групою осіб, а також з метою залякування потерпілого або інших осіб, чи з мотивів расової, національної або релігійної нетерпимості, або вчинене на замовлення» [5].

Встановлення нових кваліфікуючих ознак зумовлено наявністю таких випадків на практиці та продиктоване об'єктивними чинниками.

Стаття 122 КК України має назву «Умисне середньої тяжкості тілесне ушкодження» та встановлює:

«1. Умисне середньої тяжкості тілесне ушкодження, тобто умисне ушкодження,

яке не є небезпечним для життя і не потягло за собою наслідків, передбачених у статті 121 цього Кодексу, але таке, що спричинило тривалий розлад здоров'я або значну стійку втрату працездатності менш як на одну третину, –

карається виправними роботами на строк до двох років або обмеженням волі на строк до трьох років, або позбавленням волі на строк до трьох років.

2. Ті самі дії, вчинені з метою залякування потерпілого або його родичів чи примусу до певних дій або з мотивів расової, національної чи релігійної нетерпимості, –

караються позбавленням волі від трьох до п'яти років» [5].

Звертаємо увагу, що новий КК України, на відміну від ст. 102 КК 1960 року, передбачив, що до середньої тяжкості тілесних ушкоджень віднесені такі, що спричинили значну стійку втрату працездатності менш як на одну третину. Це доповнення було прийнято відповідно до Правил судово-медичного визначення ступеня тяжкості тілесних ушкоджень, затверджених наказом Міністерства охорони здоров'я України від 17 січня 1995 року, наявність яких дозволяє розмежовувати тілесні ушкодження за ступенем тяжкості [6].

Кваліфікуючі ознаки, зазначені в ч. 2 ст. 122 КК України, як і деякі в ст. 121, були прийняті через їх, на жаль, реальне існування на практиці.

Відповідно до ст. 123 «Умисне тяжке тілесне ушкодження, заподіяне у стані сильного душевного хвилювання»: «Умисне тяжке тілесне ушкодження, заподіяне у стані сильного душевного хвилювання, що раптово виникло внаслідок протизаконного насильства або тяжкої образи з боку потерпілого, –

карається громадськими роботами на строк від ста п'ятдесяти до двохсот сорока годин або виправними роботами на строк до двох років, або обмеженням волі на строк до трьох років, або позбавленням волі на строк до двох років» [5].

На відміну від ст. 103 КК 1960 року, ст. 123 КК України передбачає покарання виключно за тяжке тілесне ушкодження. Таке нововведення, вважаємо дискусійним, адже воно містить як певні недоліки, так і переваги.

Позитивним є наявність великої кількості альтернативних покарань, які дозволяють суду прийняти найбільш вдале, з огляду на конкретні обставини справи.

Зміст ст. 124 КК України «Умисне заподіяння тяжких тілесних ушкоджень у разі перевищення меж необхідної оборони або у разі перевищення заходів, необхідних для затримання злочинця» дублює її назву та передбачає покарання у вигляді громадських робіт на строк від ста п'ятдесяти до двохсот сорока годин або виправні роботи на строк до двох років, або арешт на строк до шести місяців, або обмеження волі на строк до двох років [5].

Знову ж таки, слід зазначити розмаїття покарань, що розміщені в санкції названої статті, та їх порівняно невелику суворість.

Ст. 125 «Умисне легке тілесне ушкодження» закріплює:

1. Умисне легке тілесне ушкодження –

карається штрафом до п'ятдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або громадськими роботами на строк до двохсот годин, або виправними роботами на строк до одного року.

2. Умисне легке тілесне ушкодження, що спричинило короточасний розлад здоров'я або незначну втрату працездатності, –

карається штрафом від п'ятдесяти до ста неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або громадськими роботами на строк від ста п'ятдесяти до двохсот сорока годин або виправними роботами на строк до одного року, або арештом на строк до шести місяців, або обмеженням волі на строк до двох років.

Дана норма дещо відрізняється від ст. 106 КК 1960 року в частині покарань та порядком викладу частин статті. В цілому ж зміни є мінімальними.

У цілому слід зазначити високий рівень схожості КК 1960 року та діючого КК України в частині встановлення кримінальної відповідальності за вчинення діяння у вигляді нанесення тілесних ушкоджень. Останній нормативно-правовий акт дещо доопрацьований з огляду на наявні тенденції як у науці кримінального права, так і суспільстві в цілому.

Висновки. Отже, кримінальна відповідальність за заподіяння тілесних ушкоджень була передбачена на українських землях з давніх часів. В історичному аспекті можна виділити такі періоди її існування та розвитку:

1. Початковий (IX – XVI ст. ст.) – включає у себе зародження та розвиток перших

норм, що встановлювали та регулювали кримінальну відповідальність за нанесення тілесних ушкоджень. Характеризується класовою нерівністю, жорсткими покараннями для нижчих верств населення та доволі лояльними – для вищих. Спостерігається певна еволюція норм від «Руської правди» до Статутів ВКЛ. Період пов'язаний з існуванням Київської Русі та Великого князівства Литовського.

2. Інтенсивного розвитку та переосмислення (XVI – початок XX ст.) – характеризується переглядом з боку законодавця основоположних ідей в зазначеній сфері, які увійшли в Уложення 1903 року, в якому людина розглядалася як особистість. Суттєво доопрацьовані поняття та види тілесних ушкоджень, уявлення про необхідну оборону, переосмислення системи покарань тощо.

3. Радянський (початок XX – кінець XXI ст.). Характеризується спрощенням норм, що існували в Російській імперії, виключенням багатьох положень, однак, у той же час – їх лаконізмом, подальшою еволюцією системи покарань та уявлень про види тілесних ушкоджень.

4. Сучасний (кінець XX ст. – наш час). Характеризується перейманням радянського досвіду з частковою модернізацією норм під вимоги сучасності. Доопрацьовані положення у сфері диференціації кримінальної відповідальності за заподіяння тілесних ушкоджень.

Бібліографічні посилання

1. Волков Н. Т. Новое Уголовное уложение. М.: Склад изданий П.Т. Волкова в Москве, 1906. 416 с.
2. Уголовный кодекс УССР с измен. и доп. по 1-ое ноября 1924 г. и с алфавитным указателем. Юридическое Издательство Наркомюста У.С.С.Р. Х., 1924. 73 с.
3. Уголовный кодекс У.С.С.Р. в редакции 1927 г. (с изменениями по 1-е июня 1928 г.). 4-е официальное издание. Юридическое Издательство Наркомюста УССР. Х., 1928. 79 с.
4. Кримінальний кодекс України 1960 року // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2001-05/para0612#o612> (дата звернення 01.12.2018 р.)
5. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 р. № 2341-III // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>. (Дата звернення 03.05.2017 р.)
6. Правила судово-медичного визначення ступеня тяжкості тілесних ушкоджень: наказ Міністерства охорони здоров'я України від 17.01.95 № 6 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0255-95>. (Дата звернення 03.05.2017 р.)

Надійшла до редакції 25.09.2018

SUMMARY

Kolomiyets V.Yu. Historical and legal analysis of criminal liability for causing bodily injuries (XX-XXI centuries). The sources of criminal legal protection of the protection of bodily integrity of a person were investigated and periodization of the development of legislation was envisaged, which provided for responsibility for causing bodily harm as a crime against human life and health.

It was stated that the criminal responsibility for causing bodily harm was foreseen on Ukrainian lands from ancient times. In the historical aspect, one can distinguish the following periods of its existence and development:

1. The initial (IX - XVI centuries) - includes the birth and development of the first norms that establish and regulate the criminal responsibility for causing bodily harm. Characterized by class inequality, severe punishments for the lower strata of the population and rather loyal ones - for the higher. There is a certain evolution of norms from the "n Truth" to the Statutes of ON. The period is associated with the existence of Kievan Rus and the Grand Duchy of Lithuania.

2. Intensive development and rethinking (XVI - early XX centuries) - is characterized by a review by the legislator of fundamental ideas in this area, which were included in the 1903 Act, in which a person was regarded as a person. Substantially refined concepts and types of bodily injuries, the idea of the necessary defense, rethinking the system of punishment, etc.

3. Soviet (the beginning of XX - the end of the XXI century.). Characterized by the simplification of the norms that existed in the Russian Empire, with the exception of many provisions, however, at the same time - their laconicism, the further evolution of the system of punishment and representations of the types of bodily injuries.

4. Contemporary (the end of the twentieth century is our time). Characterized by the penetration of the Soviet experience with partial modernization of norms under the requirements of modern times. Amended provisions in the field of differentiation of criminal liability for causing bodily harm.

Keywords: *person, health, bodily integrity, bodily harm, crime, corpus delicti, criminalization.*